

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/2024-82)

29 EYLÜL (2024)

GIDA KAYBI VE ATIK AZALTMA FARKINDALIĞI ULUSLARARASI GÜNÜ

Gıda kaybı denilince ne anlamalıyız?

Gıda kaybı, gıda tedarik zincirinde çalışanların ya da tüketicilerin karar ve eylemlerinden kaynaklanan gıdaların miktarı veya kalitesinde azalmadır ¹.

Gıda kaybı ve atık azaltma neden önemlidir?

Gıda üretimi için toprak, su, enerji ve iş gücü dahil olmak üzere pek çok kaynak kullanılmaktadır. Gıda kaybı ya da gıdaların atılması durumunda, kullanılan bu kaynaklar boşa gitmekte ve gıda üretiminin verimliliği etkilenmektedir ². Her yıl üretilen tonlarca gıdanın tarladan çatala ulaşmamasının gıda güvencesi, beslenme, ekonomik gelişme ve sürdürülebilir çevre açısından olumsuz etkileri bulunmaktadır ³.

Üreticiler, tüketiciler, halk, halkın geçimi ve ekonomik istikrar gıda kaybı ve gıdaların atılmasından etkilenmektedir. Gıda kaybının ve atıklarının azaltılması ile gıda güvencesi artırılabilir, ihtiyacı olan bireylere daha fazla gıda ulaştırılarak yeterli ve dengeli beslenme sağlanabilir, kaynakların kullanımı verimli hale gelecek, açlık azalacak ve çevre korunabilecektir. Gıdalar Dünya genelinde hakça dağıtılabilir ².

Gıda kaybı ve atık gıdalar nedeniyle oluşan metan gazının iklim değişikliği üzerine etkisi karbondioksit göre en az 28 kat daha zararlıdır. Bu nedenle gıda kaybı ve atık gıdaların azaltılması, sera gazı yayılımlarının azaltılarak erişilebilir iklim finansmanının artırılmasını sağlayacaktır ².

Gıda kaybı ve atıklarının nedenleri nelerdir?

Düşük gelirli ülkelerde gıda kaybı ve atıkları hasat zamanında uygulanan yöntemler, depolama ve soğutma sistemleri, altyapı, ambalajlama ve pazarlama aşamalarındaki mali, idari ve teknik kısıtlılıklara bağlı gerçekleşmektedir ⁴.

Küresel olarak bireylerin ne kadarı yeterli gıdaya erişememektedir?

Dünya'da her insana yetecek kadar gıda üretilmektedir; buna rağmen milyonlarca insan açlık ve yetersiz ve dengesiz beslenme ile karşı karşıyadır ⁵. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün 2024 yılı verilerine göre Dünya genelinde açlık yaşayan insan sayısı 733 milyondur ⁶ ve 2021 yılında 3,1 milyarın

¹ [Internet] <https://www.fao.org/platform-food-loss-waste/food-loss/introduction/en> Erişim: 20.09.2024.

² [Internet]

<https://www.stopfoodlosswaste.org/theme#:~:text=The%20fifth%20International%20Day%20of,Food%20Loss%20and%20Waste%20Reduction>. Erişim: 05.09.2024.

³ [Internet] <https://www.stopfoodlosswaste.org/issue> Erişim: 05.09.2024.

⁴ [Internet] <https://www.fao.org/platform-food-loss-waste/food-loss/food-loss-reduction/en> Erişim: 20.09.2024.

⁵ [Internet] <https://www.fao.org/platform-food-loss-waste/flw-events/international-day-food-loss-and-waste/en> Erişim: 20.09.2024.

⁶ [Internet] https://sfcs.fao.org/docs/foodlosswastelibraries/default-document-library/idaflw24_global_facts_ene65d82ff-7e49-4d70-8d54-d39ab70595a6.pdf?sfvrsn=2d3aaca3_1 Erişim: 20.09.2024.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/2024-82)

üstünde birey yeterli ve dengeli beslenememiştir. Küresel düzeydeki çatışmalar nedeniyle gıdaya erişim daha da zorlaşmıştır ².

Dünya genelinde gıda kaybı ve atılması ne kadardır?

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün 2023 yılı verilerine göre; açlık ve gıda güvencesizliğine rağmen gıdaların %13'ü (931 milyon ton gıda) hasat zamanı sonrası ile perakende satış öncesinde tedarik zinciri sırasında kaybolmaktadır. Buna ek olarak, evlerde, gıda hizmetinde ve tedarik aşamasında gıdaların 1,05 milyar ton gıda (kişi başına 132 kg gıda) atılmaktadır ⁶. Atılan gıdaların çoğu evlerden atılmaktadır. Tüketilebilecek gıdaların her gün bir milyarı evlerden çöpe atılmakta, bu da Dünya'da açlığa maruz kalan insanların yiyebileceği günlük 1,3 öğüne denk gelmektedir ³.

Sürdürülebilir kalkınma amaçları nedir? Gıda kaybı ve gıda atıklarını azaltma ile ilişkisi nedir?

Birleşmiş Milletler tarafından Dünya genelinde bireylerin sağlık ve esenliğinin sağlanması ve geliştirilmesi için 2030 yılına kadar ulaşılması planlanan 17 amaç Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıdır ⁷. Bu amaçlar; yoksulluğa son, açlığa son, sağlıklı ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim, kadın-erkek fırsat eşitliği, temiz su ve sanitasyon, erişilebilir ve temiz enerji, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, sanayi, yenilikçilik ve altyapı, eşitsizliklerin azaltılması, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, sorumlu üretim ve tüketim, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış, adalet ve güçlü kurumlar ve amaçlar için ortaklıklardır ⁸. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarından 12. olan "sorumlu üretim ve tüketim" amacının 12.3. hedefi ticaret ve tüketici düzeyinde gıda atıklarının ve üretim ve tedarik açısından gıda kaybının 2030 yılına kadar küresel olarak yarı yarıya azaltılmasıdır ².

İklim değişikliği açısından gıda kaybı ve gıda atıklarının azaltılmasının önemi nedir?

Gıda kaybı ve atık gıdalar küresel ısınmaya neden olan sera gazı yayılımının %8-10'unun nedenidir ⁵. Sera gazı yayılımı gıdaların tüketilip tüketilmemesinden bağımsız olarak, gıda tedarik zincirinin her aşamasında (üretim, işleme, taşıma, depo ve dağıtım) gerçekleşmektedir. Gıda kaybı ve atık gıdaların neden olduğu sera gazı yayımları su teminini olumsuz yönde etkilemekte, çölleşme ve kuraklığa neden olmakta ve hava olaylarının şiddetini ve öngörülemezliğini arttırmaktadır. Çürüyen gıda atıklarından yayılan metan gazı güçlü bir sera gazıdır. Gıda kaybı ve atılmasının azaltılması ile metan gazı yayımları azaltılabilir ³.

Kimyasal maddeler ve çevre kirliliği açısından gıda kaybı ve atıklarının azaltılmasının önemi nedir?

Kentsel katı atıkların %71'i çöp sahalarına atılmaktadır. Çöp sahaları küresel metan gazı yayılımının en önemli üç nedeninden biri olup pek çok ülkenin katı atıkları çoğunlukla gıdalardan oluşmaktadır. Ayrıca gıda üretiminde kullanılan gübreler, okyanuslarda 400'ün üzerinde oksijen seviyesinin canlı yaşamını desteklemeyecek kadar düşük olduğu ölü alanların oluşmasına neden olmuştur ³.

⁷ [İnternet] <https://sdgs.un.org/goals> Erişim: 05.09.2024.

⁸ [İnternet] https://www.tbb.gov.tr/Tr/icerik_surdurulebilir-kalkinma-amaclari_285#gallery Erişim: 05.09.2024.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/2024-82)

Doğa açısından gıda kaybı ve atıklarının azaltılmasının önemi nedir?

Günümüzde Dünya'daki ekilebilir arazilerin %28'i çöpe atılan gıdaları üretmek amacıyla kullanılmaktadır. Tüketilmeyen gıdalar nedeniyle Dünya'da tarımda kullanılabilir suların dörtte biri boşa harcanmaktadır. Gıda israfı doğal kaynakların ve yaban hayatının olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır ³.

Gıda kaybı ve atıklarının azaltılmasının faydaları nelerdir?

Gıda kaybı ve atıklarının azaltılmasının sosyal, ekonomik ve çevresel açılarından faydaları bulunmaktadır ³.

- ✓ **Ekonomik faydalar:** Her yıl israf edilen gıdalar bir trilyon Amerikan Birleşik Devletleri (ABD) doları değerindedir. Bu nedenle gıda kaybını ve atılmasını azaltmak tasarruf edilmesini sağlayacaktır. Hasat sonrası kaybolan gıda miktarını azaltmak küçük toprak sahiplerinin gelirlerinin artmasını sağlayacak, böylelikle yoksulluğu azaltacaktır. Gıda israfı için her yıl Birleşik Krallık'ta 900 ABD doları, Kanada'da 1352 ABD doları, ABD'de 1900 ABD doları ve Avustralya'da 2170 ABD doları harcanmaktadır ³. Türkiye'de ise her yıl kişi başına 93 kilogram gıda çöpe atılmaktadır ⁹.
- ✓ **Sosyal açıdan faydalar:** Üretilen gıdaların boşa harcanmadan tüketiminin sağlanması çiftçilerin güçlenmesini, sürdürülebilir yeterli ve dengeli beslenmeyi ve doğal kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayacaktır ³.
- ✓ **Gezegelimiz açısından faydalar:** Gıda atıklarının azaltılması iklim değişikliği sorununun en etkili çözümüdür. Evlerden atılan gıdaların azaltılması iklim üzerindeki bireysel ayak izini azaltmanın en iyi yollarından biridir ³.

Gıda kaybı ve atık azaltma farkındalığı uluslararası günü nedir?

Birleşmiş Milletler Çevre Programı 2019 yılında gıda kaybı ve israfının ekonomiye ve çevreye verdiği zararlara dikkat çekmek ve bireyler ve devletler bazında farkındalık oluşturmak amacıyla **29 Eylül**'ü "Gıda Kaybı ve Atık Azaltma Farkındalığı Uluslararası Günü" olarak ilan etmiştir ¹⁰.

Bu yılın teması nedir?

Bu yılın teması "**Gıda Kaybının ve Atıklarının Azaltılması İçin İklim Maliyeti**" olmuştur. Kamu kuruluşları, özel kuruluşlar ve tüketicilerin gıda kaybı ve atıkları azaltması istenmektedir. Böylece iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılması ile gıda güvenliği ve beslenmenin iyileştirilmesi amaçlanmaktadır ².

Gıda kaybı ve atık gıdaların azaltılması için gerekli stratejiler nelerdir? ⁷

- ✓ Gıdaların üretim aşamasında düzenlemelerin yapılması
- ✓ Hasat sonrası gıdaların işlenmesi, ambalajlanması, depo ve dağıtım aşamalarında teknolojik iyileştirmelerin sağlanması
- ✓ Hedefe yönelik müdahalelerin yapılması
- ✓ Gıda tüketiminin en uygun hale getirilmesi, gıda atıklarının azaltılması ve döngüsel ekonomi

⁹ [Internet] <https://www.tarimorman.gov.tr/Sayfalar/Detay.aspx?Sayfald=77> Erişim: 05.09.2024.

¹⁰ [Internet] [https://www.tmmob.org.tr/icerik/gidamo-gida-kaybi-ve-israfi-engellenmeli#:~:text=Birle%C5%9Fmi%C5%9F%20Milletler%20%C3%87evre%20Program%C4%B1%20\(UN,%C4%B0sraf%C4%B1%20Fark%C4%B1ndal%C4%B1k%20G%C3%BCn%C3%BC%22%20ilan%20edilmi%C5%9Ftir](https://www.tmmob.org.tr/icerik/gidamo-gida-kaybi-ve-israfi-engellenmeli#:~:text=Birle%C5%9Fmi%C5%9F%20Milletler%20%C3%87evre%20Program%C4%B1%20(UN,%C4%B0sraf%C4%B1%20Fark%C4%B1ndal%C4%B1k%20G%C3%BCn%C3%BC%22%20ilan%20edilmi%C5%9Ftir). Erişim: 05.09.2024.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/2024-82)

uygulamalarının teşviki için bilginin yayılması ve davranış değişikliği için hatırlatmaların yapılması

Bu konuda bireysel olarak yapılabilecekler nelerdir? ¹¹

- ✓ Gıda atıklarınızı azaltın. Sadece ihtiyaç duyduğunuz kadar gıdayı satın alın. Porsiyonlarınız yiyebileceğiniz kadar gıdayı içersin. Gıdaların son tüketim tarihlerine satın alırken dikkat edin, gıdalarınızı gıda güvenliğine uygun koşullarda saklayın.
- ✓ Gıda alışverişinizi yerel üreticilerden, pazarlardan yaparak çiftçileri destekleyebilirsiniz.
- ✓ Daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir beslenme tarzını benimseyin.
- ✓ Gıdalar hakkında bilginizi artırmaya özen gösterin.
- ✓ Gıda üreticilerinin koşullarını, gıda üretimi ve üreticilerine olan olumlu yaklaşımınızı genç kuşaklara aktatabilirsiniz.

Ülkeler gıda kaybı ve atık azaltma için harekete geçmelidir. Gıda kaybı ve gıda atıklarının azaltılması ve önlenmesi için köklü değişiklikler ancak ülkelerin gelişmesi ve gıdaların üretiminden tüketimine kadar karşılaşılan sorunlar için yeterli bireysel, örgütsel ve kurumsal kaynakları tahsis etmesi ile sağlanabilir ¹².

5

¹¹ [Internet] <https://www.fao.org/newsroom/story/Food-is-much-more-than-what-is-on-our-plates/en> Erişim: 20.09.2024.

¹² [Internet] https://sfcs.fao.org/docs/foodlosswastelibraries/default-document-library/key-messages_idaflw24_en.pdf?sfvrsn=90af68ed_3 Erişim: 20.09.2024.

Bu doküman, Dr. Evrim Özge Demircioğlu tarafından, Prof. Dr. Dilek Aslan danışmanlığında 23.9.2024 tarihinde hazırlanmıştır.

Bilgilendirme notunun aşağıda belirtilen şekilde kaynak gösterilmek şartıyla yazılı, elektronik, vb ortamlarda kullanılması önerilmektedir:
Demircioğlu EÖ, Aslan D. Gıda Kaybı ve Atık Azaltma Farkındalığı Uluslararası Günü (2024) Bilgilendirme Notu-HÜTF Halk Sağlığı AD Toplum İçin Bilgilendirme Serisi 2023/2024-82-[Internet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/>. Erişim:23.9.2024.